

Ritva Röming-Czako
Taidehistorioitsija, kuraattori,
Bonn
Artikkeli (2009)

*”Lempipuuhanani on edelleenkin antaa ihanan valon
virrata silmiini, seurata kuinka se lankeaa tuoreeseen
maahan, värjää sen violetiksi, ja kuinka se liikkuu
ruohokorren kapealla selällä.” August Macke (1887–1914)*

MARKKU PIRI JA MAALLINEN PARATIISI

Tutustuin Markku Piriin Saksassa vuonna 1991, jolloin hän valmisteli laajaa retrospektiivistä yksityisnäyttelyä Saksan tekstiilimuseoon Krefeldissä. Ensin ihmettelin, kuinka arvostettu museo tarjosi nuorelle suomalaiselle tekijälle koko talon, varsinkin kun yksityisnäyttelyt eivät kuuluneet lainkaan museon ohjelmaan. Olin toki kuullut tästä suomalaisesta tekstiilitaiteilijasta, joka 1970-luvun lopulla oli aloittanut lupaavasti uransa Marimekossa – viimeisenä Armi Ratian pestaamana suunnittelijana – ja sittemmin luonut huomattavan kansainvälisen uran muun muassa Japanissa, Saksassa ja Yhdysvalloissa. Mutta silti: retrospektiiviset näyttelyt ovat kunnianosoitus ansioituneiden vanhojen tekijöiden elämäntyölle, ja Markku Piri oli tuolloin vasta 36-vuotias.

Kun näyttely oli pystyssä, en ihmetellyt enää lainkaan. Taiteilija oli loihtinut museon vaikeisiin tiloihin uskomattoman tyylikkään ja värikylläisen kokonaistaideteoksen, joka poikkesi täysin Saksan tekstiilimuseoiden akateemisista esillepanoista. Näytteillä oli kodintekstiilejä, froteekokoelmia, uniikkitekstiilejä, silkkihuiveja, solmioita, miesten vaatteita, kenkiä, teatteripukuja, keraamisia laattoja, keraamisten maljakoiden proto-tyyppejä, graafista suunnittelua sekä maalauksia. Taiteilija suunnitteli myös avajaiskutsun, julisteen ja katalogin ulkoasun. Avajaistilaisuuden kruunasi Markku Pirin taiteilijaystävien esittämä upea performanssi: Poulencin lauluja ja katkelmia Picasson näytelmästä ”Las cuatro niñas” (”Neljä pientä tyttöä puutarhassa”). Nostin hattua sekä taiteilijalle että harvinaisen ennakkoluulottomalle museonjohdolle. Näyttely sai loistavat arvostelut ja toi museoon ennennäkemättömän kävijämäärän.

Aloin ymmärtää, että Markku Piri on harvinaisen monipuolisesti lahjakas linjan, värin, muodon ja tilan mestari. Jo Krefeldissä saatiin näyttöä siitä, että hän ei tyydy työskentelemään vain tekstiilien parissa. Hä-

nen sisällään palaa sammumaton työnilon ja uteliaisuuden tuli, joka saa hänet heittäytymään yhä uusiin kokeiluihin. Häntä kannustavat terve itsetunto ja usko omiin resursseihin. Luterilainen itsensä vähättelemine ei kuulu hänen ominaisuuksiinsa. Silti hän tietää, että jokainen tehtävä on otettava vakavasti. Perfektionistina hän asettaa itselleen ja työtovereilleen korkeat vaatimukset. Työ vaatii materiaalin tuntemusta ja kunnioitusta, mutta myös ahkeruutta, rehellisyyttä, sinnikkyyttä ja lujaa tahdonvoimaa. Markku Pirille kelpaa vain paras tulos.

1980-lukua ja 1990-luvun ensimmäistä puoliskoa voidaan kutsua Markku Pirin vaellusvuosiksi ja myös hänen ”Sturm und Drang” -kaudekseen. Hän oleskeli pitkiä aikoja New Yorkissa, jossa hänellä oli oma suunnittelutoimistokin. Japaniin hän teki pitkän opintomatkan. Brasilia, Portugali ja Italia kuuluivat niin ikään tärkeisiin opintomatka- ja oleskelukohteisiin. Italiassa hän suoritti myös kieli- ja keittokurssin.

Markku Piri seurasi näin omalla tavallaan eurooppalaisen sivistyneistön renessanssiaikana alkanutta ja varsinkin 1700–1800-luvuilla kukoistanutta ”Grand tour” -perinnettä: nuoret miehet, jopa muutamat rohkeat naisetkin, kiertelivät Euroopan tärkeimmissä kulttuurikeskuksissa, ennen kaikkea Italiassa, tutustumassa niiden kulttuuriin ja tapoihin. ”Grand tour” avasi horisontteja ja antoi viimeisen silauksen opinnoille. Markku Piri vain ei tyytynyt kiertelemään pelkästään Eurooppaa. Hän oli jo varhain kosmopoliitti maailmankansalainen.

Matkat tarjosivat hyvin monenlaisia visuaalisia vaikutteita ja runsaasti käytännön oppeja. Taiteilija käytti niitä hyväkseen menettämättä silti hitustakaan omasta tyylistään.

Tärkeän Krefeldin näyttelyn jälkeen Markku Pirin työskentely jatkui erittäin intensiivisenä ja monipuolisena. Ehkä juuri tämä Saksan näyttely inspiroi häntä etsimään projekteja, joissa hänelle tarjoutui mahdollisuus suunnitella ja toteuttaa laajoja kokonaisuuksia. Työsarka laajeni laajenemistaan. Taiteilija tarttui ammattimaisesti ja kekseliään omaperäisesti yhä uusiin vaativiin haasteisiin.

Vuonna 1991 Markku Piri suunnitteli sekä lavastuksen että puvustuksen Kaija Saariahon Suomen Kansallisbaletille säveltämään ”Maa”-tanssiteatteriteokseen, jonka koreografina toimi Carolyn Carlson. Hänen työskentelylleen on tyypillistä, että hän otti osaa intensiivisesti teoksen harjoitteluprosessiin. Sen aikana ja ansiosta hänen oma suunnitteluprojektinsa kypsyi. ”Maa” sai kokonaisuutena hienon vastaanoton Suomen lisäksi myös Roomassa ja Amsterdamissa.

Toisen merkittävän lavastus- ja puvustusprojektin taiteilija toteutti Valkeakosken kaupunginteatterin ”Anna Karenina” -näytelmässä vuonna 2002. Sekä teoksen visualisointi että 70 upeaa ateljeetyönä valmistettua pukua kohahduttivat yleisöä ja kriitikoita.

Erittäin suuren haasteen tarjosi kutsu toimia vuonna 1994 Helsingissä pidettyjen yleisurheilun EM-kilpailujen taiteellisena johtajana. Se oli jälleen uusi tilaisuus luoda kokonaistaideteos, tällä kertaa todella suuressa mittakaavassa. Vaativa projekti oli myöskin Vakuutusyhtiö Kalevan 125-vuotisjuhlan taiteellinen johtajuus.

Työskentely Helsingissä jatkui vuosina 1999–2000 ”Helsinki 2000 kulttuuripääkaupunki” -projektin suunnittelijakonsulttina. Tähän tehtävään lukeutuivat muun muassa koko kaupungin juhla-ilmeen suunnittelu ja toteutuksen valvonta, vuodenaikojen mukaan vaihtuvan juhla-ilputuksen suunnittelu sekä kaupungin juhla-ilvo- den kukkaistutusten suunnittelu keväästä syksyyn.

Vuonna 2003 Markku Piri voitti kutsukilpailun vuoden 2005 Helsingin yleisurheilun MM-kilpailujen kisailmeen suunnittelijaksi. Projekti toteutettiin IAAF:n tarkan valvonnan alla, mikä tarkoitti sitä, että myös sponsorien piti olla kaupunkikuvassa näkyvästi esillä. Niinpä osa kisailmeen visuaalisista teemoista toteutui valitettavasti vain paperilla.

Markku Piriä voi verrata useisiin rajoja ylittäneisiin kuvataiteilijoihin, kuten Henri Matisseen, joka maalausten ja piirrosten lisäksi teki myös veistoksia ja oli modernismin ensimmäinen teoreetikko. Vanhoilla päivillään Matisse löysi paperileikkauksen mahdollisuudet ja julkaisi tekniikkaa käyttäen myös taiteilijakirjan vuonna 1947. Vielä 77-vuotiaana hän innostui lasimaalauksesta niin, että suunnitteli lopulta jopa Vencessä sijaitsevan Chapel- le du Rosairen arkkitehtuurin, sisätilat ja lasiikkunat.

Samaan sarjaan kuuluu myös saksalainen ekspressionisti August Macke, joka maalaustensa ja piirroksensa ohella suunnitteli erilaisia tekstiilejä sekä näyttelyjulisteita ja -kutsuja, maalasi lasia ja teki keramiikka- ja puu- veistoksia. Hän oli myös erinomainen kirjoittaja.

Markku Pirin ja näiden klassisen modernismin mestarien taiteessa on useita muitakin yhtymäkohtia kuin rajojenylitys, ennen kaikkea taiteentekemisen itsestäänselvyys ja siitä nauttiminen sekä elämän ilon ja maailman kauneuden esilletuominen – maanpäällisen paratiisin teeman käsittely.

Matissen tavoitteena oli kuvata harmoninen ja eheä maailma: ”Pyrin taiteeseen, joka on tasapainoista ja puhdasta – taiteeseen, joka ei herätä levottomuutta eikä hämmennystä...” Samaa päämäärää seurasi myös Macke: ”Taide on laulu asioiden kauneudesta.”

Työ ei ole koko elämä. Markku Piri on omassa elämässään kokenut paljon sellaistaakin, mikä ei hänen töis- tään näy. Hän on nähnyt matkoillaan myös köyhyyttä ja kurjuutta, mutta hänen elämänasenteensa on kaikesta huolimatta harvinaisen positiivinen. Hänkään ei halua työssään ajatella elämän pimeää puolta, vaan tuottaa ihmisille iloa. Olipa tilanne mikä tahansa, hänen lasinsa on aina puoliksi täysi, ei koskaan puoliksi tyhjä.

Matisselle ja Mackelle väri ja valo olivat työskentelyn perusta ja jopa teema. Niiden avulla he loivat yhä uudelleen visioitaan maanpäällisistä paratiisista. Macke oli vakuuttunut siitä, että hyvällä maalarilla on ”fysio- nominen, henkinen näkökyky”, jonka avulla hän pystyy tunnistamaan näkemästään olennaisen ja käyttämään sitä työssään.

Tämä intuitiivinen ”henkinen” näkökyky ja syntymälahjana saatu erinomainen värisilmä ovat tärkeä perusta myös Markku Pirin työskentelyssä. Vuosien varrella hän on vielä kehittänyt kykyään tutkimalla analyyttisesti värejä ja niiden ominaisuuksia. Hän tietää tarkoin, kuinka eri värit vaikuttavat toisiinsa. Hän rakastaa sekä rohkeita, voimakkaita värikontrasteja (Sirpa Yarmolinskyn abstrakti muotokuva) että yhden värin eri sävyjen hienostunutta leikkiä (Maa tanssiteatteriteoksen puvut).

Tarkkasilmäinen ja herkkävaistoinen niin luonnon kuin urbaaninkin ympäristön tarkkailu on myös tärkeää. Tämän todistavat taiteilijan vuosien varrella ottamat lukemattomat valokuvat. Silmiä hivelevän värimaailman lisäksi valokuvat kertovat myös Markku Pirin kyvystä nähdä monille huomaamattomiksi jäävien yksityiskohtien kiehtovuus, esimerkiksi vanhojen rakennusten pintakerrosten herkkyyt (Seinä, Setubal, ks. Vallila Interiorille suunniteltu kuosi ”Fresco”), Tänään poissa, grafiikan sarjasta Hetken jälki valossa, tai luonnon pienet ihmeet. Myös suunnittelijan työssään Markku Piri on yksityiskohtien mestari (ootraustyöt Puustellille; EM-94 -kilpailujen puvut).

Voisi luulla, että Markku Pirille kelpaavat vain puhtaat, kirkkaat ja elegantit pehmeän murretut värit. Hän hallitsee kuitenkin myös väriskaalan, jota hän kutsuu graafiseksi. Se perustuu mustan, harmaan ja valkoisen eri sävyihin. Saksaksi näitä värejä kutsutaan osuvasti nimellä ”Nichtfarben”, mikä tarkoittaa ”epävärejä”. Piri käyttää näitä ”epävärejä” usein antamaan kontrastia kirkkaille väreille, mutta myös itsenäisinä (Sirpa Yarmolinsky -muotokuva; Marimekko-kuosit Seula ja Seularaita). Tämän väriskaalan käytön hienoimpiin tuloksiin kuuluvat mustavalkoiset valokuvat, joissa on tallennettu vaikuttavasti varjon ja valon, tumman ja vaalean, positiivisten ja negatiivisten muotojen välinen monisäikeinen vuoropuhelu (Himmelblau sarjasta Päivien kimallus; Auringon syleily).

Markku Pirin kaiketi useimmin siteerattu lause on: ”Ilman värejä tulisin hulluksi.” Vaikka hän rakastaa kaikkia värejä, sininen on ollut hänelle läheisin aina lapsuudesta saakka.

Taivaan ja veden väri sininen on kautta aikojen kiehtonut ihmisiä muun muassa tietyn mystisyytensä vuoksi. Muinaisessa Egyptissä se oli jumalten väri. Siksi jumala Amonilla oli sininen iho. Kreikassa ja Roomassa indigo oli purppuran jälkeen arvostetuin väri. Keskiajalla sinistä pidettiin puhtauden symbolina, minkä vuoksi taiteilijat maalasivat Marian viitan siniseksi. Romantiikka ylisti ”kaipuun sinistä kukkaa”. ”Der Blaue Reiter” (Sininen ratsastaja) -ryhmän taiteilijoille Wassily Kandinskyllä ja Franz Marcille sininen symbolisoi henkisyttä. Ranskalaisesta taiteilijasta Yves Kleinin mielestä sininen oli puhtain ja meditatiivisin väri, joka parhaimmillaan melkein vetää katsojan sisäänsä. Hän jopa patentoi lempiväriinsä ultramariinin nimellä ”International Klein Blue”.

Markku Pirin rakkaus siniseen jatkaa siis todella pitkää traditiota. Hän on käyttänyt sen eri sävyjä runsaasti koko 30-vuotisen työskentelynsä ajan. Mutta ylitse muiden on ”Pirin sininen”, jossa koboltinsininen dominoi. Sinistähän pidetään yleensä kylmänä, melankolisena värinä, mikä pätee sen moniin sävyihin. ”Pirin sininen”

sitä vastoin on erittäin lämmin, juhlavakin sävy. Siksi tuntuu ehkä yllättävältä, että sininen on Markku Pirille kaipuun väri. Kaipuuseen yhdistetään yleensä surumielisyyttä ja myös menneen haikailu, mihin sen italian kielinen vastine ”nostalgia” viittaa. Mutta kaipuuseen liittyy myös uteliaisuus, halu oppia tuntemaan uutta ja vierasta. Kun ihminen seuraa kaipuunsa ääntä, hän ei pysähdy paikalleen. Hän kaipaakin uusia haasteita ja on valmis ottamaan vastaan myös riskejä. Nimenomaan uusien haasteiden kaipuu siivittää Markku Piriä.

Markku Piri hallitsee mestarillisesti värien käytön rikkaan skaalan. Hänen tuotantonsa kertoo, mitä kaikkea väri voi olla ja miten eri tavoin se meille puhuu – ohuesta herkän lyyrisestä väripinnasta aina runsaan barokkimaiisiin tai ekspressionistiin värikerroksiin saakka.

Koska Piri hallitsee myös komposition rakentamisen ja geometrinen linjojen käytön, väri ei koskaan ajaudu kaaokseen: erilaiset linjat ja kuviot antavat kompositiolle aina ryhdin, olipa kyseessä mikä tahansa materiaali. Tuorein onnistunut kokeilu värien ja geometrinen muotojen yhdistelystä ovat tänä vuonna syntyneet suurikokoiset lasimaalaukset – jälleen uusi aluevaltaus. Oma todellisuuskerroksensa näissä teoksissa on läpikuultava valokuva.

Palatkaamme vielä kerran Mackeen ja Matisseen. Heillä oli erittäin läheinen suhde musiikkiin. Se oli inspiraation lähde, mutta he korostivat myös musiikin ja värien yhteyttä. Macke jopa pohti ystävänsä Franz Marcin kanssa, mikä väri vastaisi pianon koskettimistolla mitään sointua.

Värien ja musiikin välinen suhde kuuluu oleellisesti myös Markku Pirin työskentelyyn. Markku Pirin rakkautesta jazziin ja klassiseen musiikkiin kertovat lukemattomat musiikkiin liittyvät projektit, puhumattakaan taustamusiikista hänen ateljeessaan. Monisointuiset liukuvat dynaamiset väripinnat hänen maalauksissaan, tuotteissaan ja erilaisiin projekteihin liittyvissä luonnoksissaan johdattavat katsojan ajatukset automaattisesti musiikkiin. Ne ovat värien ja sävelsointien yhteistä juhlaa.

Leikkimielinen on höystänyt Markku Pirin työskentelyä alusta lähtien. Pilke silmäkulmassa syntyi esimerkiksi ranskalaisen taiteilijan Baudouin Taslé d`Héliandin kanssa vuonna 1993 toteutettu piirrossarja ”Koeputkilapsia”. Yhteistyö perustui vanhaan leikkiin: paperi taitetaan neljään osaan ja sitä kääntämällä piirretään pala palalta kuva. Oleellista on, että sen kokonaisuus paljastuu vasta leikin lopuksi, kun paperi taitetaan auki. Puoli vuotta kestäneen projektin tuloksena syntyi mielenkiintoinen sarja hauskoja maalauksellisia piirroksia.

Tässä yhteydessä on mahdotonta mainita enempää kuin pienen pieni osa Markku Pirin 30-vuotisen työn tuloksista. Joka tapauksessa hän hallitsee aivan uskomattoman monia luovan työn alueita, toimipa hän sitten erilaisien tapahtumien isäntänä, graafisena suunnittelijana, kirjoittajana, lavastajana, leipurina, luennoitsijana, maalarina tai lasimaalarina, muotoilijana, näyttelyarkkitehtina, puvustajana, sisustajana, tuottajana tai valokuvaajana.

Kolmekymmentä vuotta luomistyötä on pitkä matka – ja matka jatkuu.